

Türki Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar

*Gianni BUQUICCHIO**

Sayın Başkan, Değerli Konuklar,

Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu adına size hitap etmekten büyük bir mutluluk duyuyorum. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin 44. kuruluş yıldönümü dolayısıyla düzenlenen bu anlamlı sempozyumda aranızda bulunmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum.

Yapacağım sunumda, Venedik Komisyonu'nun Türki Devletlerle ilişkisini açıklamam istendi. Sizin de gördüğünüz gibi, bu ilişkiler aslında çok yönlü ilişkiler olup doğası ve yoğunluğu itibariyle değişik özellikler gösterebilmektedir. Venedik Komisyonu, Azerbaycan ve Türkiye gibi Avrupa Konseyi üyelerinin yanı sıra Kırgızistan ve Kazakistan gibi üye olmayan devletlerle de işbirliği yapmaktadır.

Bu devletlerle olan ilişkilerimizi açıklamadan önce kısaca Venedik Komisyonu'nundan bahsetmek istiyorum.

Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (*The European Commission for Democracy through Law*), kısaca Venedik Komisyonu olarak da bilinmektedir. Bu, aslında, içerisinde anayasal hususlarda çalışan bağımsız uzmanlardan oluşan bir Avrupa Konseyi danışma organıdır. Bu Komisyon, 1990 yılında kurulmuş olup, o tarihten itibaren Avrupa anayasal mirasına uygun standartlarla bağlantılı anayasaların değişik ülkelerde kabul edilmesinde önemli rol oynamıştır. Bu Komisyon, Venedik'te yılda dört kere toplanmakta, anayasal sistem, anayasa yargısı ve seçim sorunları olmak üzere üç alanda faaliyet göstermektedir.

* Venedik Komisyonu Genel Sekreteri

Venedik Komisyonu'nun birinci görevi, devletlerden, Avrupa Konseyi'nden veya diğer uluslararası kuruluşlardan gelen talep üzerine bir nevi anayasal 'itfaiye' şeklinde faaliyet gösterir. Komisyon çözüm sunmaz, diyaloga dayanan talimat dışı bir yaklaşımı benimser.

Alışıldığı üzere, Komisyon, bir metni Avrupa tecrübesi temelinde geliştirmek amacıyla, bir teklifin ya da hukuki bir metnin belirli bir alanda Avrupa standartlarıyla uyum içerisinde olup olmadığı konusunda görüş hazırlar.

Genel anlamda anayasa hukukuna ek olarak, Komisyon, üye devletlerin Avrupa standartlarıyla uygunluk içerisinde olması için çaba sarf ettiği seçim yasaları alanında faaliyet göstermektedir. Tüm demokratik toplumlar için, özgür ve adil seçimler son derece büyük öneme sahiptir. Bundan dolayı, Venedik Komisyonu seçimle ilgili meselelerde ve standart oluşturan bir dizi metinde, Seçim Hukukunun Doğru Uygulanma Kuralları doğrultusunda, uygulanabilecek ilkeler belirlemiştir. Komisyon, üye ülkelerin seçim yasaları konusunda fikir ve tavsiyelerde de bulunmaktadır.

Komisyon'un faaliyetlerinden bir diğeri de, ev sahibi Mahkememizce de yakından bilindiği üzere, anayasa mahkemeleri ve eşdeğer oluşumlarla işbirliğini içermektedir. Venedik Komisyonu oluşumundan bu yana, demokratik anayasaların benimsenmesi konusunda verdiği desteğin, bu anayasaların toplumsal yaşama yansıtılmadıkdan sonra yeterli olmadığını bilincindedir. Bu alandaki anahtar konumda bulunan oyuncular, tabii ki anayasa mahkemeleridir.

İlk olarak 1991 senesinde, Komisyon, anayasa hukukuna ilişkin içtihatların toplanması ve yayınlanması ve anayasa mahkemeleriyle seminerler düzenlemek için bir merkez kurmuştur. Komisyon, anayasa mahkemelerinin birbirleriyle etkileşim içinde olmasını özendirilmekte ve diğer devlet erkleriyle ilişkileri konusunda yardım arayan mahkemelere destek vermektedir.

Hanımefendiler ve beyefendiler,

Şimdi Türki ülkelerle işbirliğimizden bahsetmek istiyorum. Konuya, Doğudaki Kırgızistan ile başlayacağım.

Kırgızistan, Venedik Komisyonu'na Avrupa dışından üye olan ilk ülkedir. Bugün burada olan Kırgızistan Anayasa Mahkemesi Başkanı Sayın Baekova'yı selamlamak istiyorum.

Kırgızistan'daki Lale Devrimi'ni takiben, bir adım ileriye ulaşmayı sağlayacak olan anayasa değişiklikleri taslağı konusunda Venedik Komisyonu görüş bildirmiştir. O dönemden bu yana, anayasa reformu süreci yavaşla-

mıştır. Ancak ümit ediyoruz ki bu çabalar, bir önceki rejimde köklenmiş olan bazı otokratik eğilimleri tersine çevirmek için devam edecektir.

Daha Batı'da, Kazakistan, Venedik Komisyonu'nda gözlemci konumundadır. Kazakistan'ın Anayasa Konseyi, Anayasa İçtihatları Bülteni'ne (*Bulletin on Constitutional Case Law*) ve Venedik Komisyonu'nun CODICES Veritabanına düzenli olarak katkı sağlamaktadır. Kazakistan İnsan Hakları Ombudsmanı ile ilişki kurmuş bulunuyoruz. Venedik Komisyonu, bu önemli ülkeyle olan işbirliğini kuvvetlendirmeye de hazırdır.

Venedik Komisyonu ve Avrupa Konseyi üyesi olan Azerbaycan ile olan işbirliğimiz, özellikle anayasa hukuku ve seçim yasaları konularında oldukça yoğundur. Venedik Komisyonu, anayasal değişiklikler, siyasi partilerle ilgili yasa ve seçim kanunları konusunda bir dizi görüş bildirmiştir. Bu en son belirtilen alanda, şu an itibarıyla Azerbaycan'daki seçim reformu üzerine yardımda bulunuyoruz.

Azerbaycan Anayasa Mahkemesi ile olan yakın işbirliğimiz, kurulduğu 1997 yılından önceye dayanmaktadır.. Gelecekteki Anayasa Mahkemesi konusunda Azerbaycan Yüksek Mahkemesi ile birlikte ilk çalışmayı yapmıştık. O dönemden bu yana, mahkemeye ilgili görüşleri içeren bir dizi seminer düzenlendi ve Azerbaycan Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru için de yardımlarda bulunduk.

Son olarak, Avrupa Konseyi ve Venedik Komisyonu'nun kurucu üyesi olan ev sahibi ülke Türkiye konusuna gelmekten mutluluk duyuyorum. Genişleme ile ilgili bir kapsam mevcut olsa da, ülkenizle olan işbirliğimiz oldukça iyi konumdadır. Bu işbirliği, anayasa mahkemeleri ağına faal olarak katılan ve Bültenimizle veritabanımıza katkı sağlayan Anayasa Mahkemesi ile çok iyi düzeydedir.

2001 yılında, "*Avrupa Birliği'ne Katılımın Anayasal Yönleri*" üzerine Bilkent Üniversitesi ile birlikte bir seminer düzenledik. Bu seminerin hedefi, aday devletlerin karşı karşıya kaldığı zorluklar ve Avrupa Birliği'nin bunlara olan yaklaşımlarını incelemek, özelde de, AB ve Türkiye arasındaki ilişkiyi ve bunun Türkiye Cumhuriyeti Anayasası üzerindeki etkilerini mercek altına almak yönündeydi.

Belki de daha önemlisi, 2004 yılında Komisyon, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne kişisel şikâyetle bulunma teklifi konusunda görüş bildirdi. Komisyon'un, şikâyetlerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yerine ulusal seviyede bir mahkemede görülmesini hedefleyen bu fikri son derece hoş karşılandı.

Öğrendiğim kadarıyla bu teklif Türkiye’de herkes tarafından iyi karşılanmamış. Görülüyor ki, bu Mahkemenin Yargıtay ve Danıştay kararlarına karşı başvurulacak bir başka temyiz merciine dönüşmesinden korkuluyor.

Bugün, bu konuyla ilgili tartışmaları yeniden açmayı öneriyorum. Anayasa Mahkemesi’ne doğrudan bireysel erişimi getirmeye yönelik endişeleri ortadan kaldırmanın bir yolu, normatif anayasa şikâyetini getirmekten geçiyor olabilir. Bu şikâyet, bireysel eylemlere karşı değil, bireysel eylemlerin dayandığı normatif faaliyetlere yöneltiler. Örneğin, bir mahkeme kararına dayanmasından ziyade bir kanun ya da kanun hükmünde kararnameye dayanabilir. Avrupa’da pek çok anayasa mahkemesine bu türden bir şikâyet yapılabilmektedir. Venedik Komisyonu, Türkiye’nin gereksinimlerine uyaabilecek çözümleri belirlemeye yardım etmek için hazırdır.

Sayın Başkan, sözlerimi sonlandırırken yinelemem gerekir ki, Venedik Komisyonu, Türk devletleriyle hem Avrupa’da hem de Orta Asya’da oldukça faal şekilde işbirliği yürütmektedir. Kazakistan örneğinde olduğu gibi, bu işbirliklerimiz ne kadar gelişmiş olursa olsun da daha da geliştirilebilir ve Türk halklarının yararına yoğunlaştırılabilir.

Özellikle, Avrupa Birliği’nin anayasa mahkemelerine bireysel başvuru getirme konusundaki incelemelerini sabırsızlıkla bekliyorum. Bu bağlamda, Türk devletleriyle olan işbirliğinin faydalı olacağını ve ilham vereceğini düşünüyorum.

Venedik Komisyonu, demokrasiyi, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü ilerletmeyi hedefleyen tüm projelerde yardım etmeye her zaman hazırdır.

Sempozyum dolayısıyla yeni bilgiler edinmeyi sabırsızlıkla bekliyorum.

Teşekkürlerimi sunuyorum.